

บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review)

“พุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์”

พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี (เหมประไพ)

Khwanchai Kittimethi (Hemprapai)

ภาควิชาศาสนาและปรัชญา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Department of Religion and Philosophy, Faculty of Buddhism

Mahachulalongkornrajavidyalaya University



ผู้แต่ง : พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต)

ครั้งที่พิมพ์ : ครั้งที่ 6

พิมพ์ลักษณ์ : กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, 2550

ISBN : 974-565-556-2

บทนำ

หนังสือเรื่อง “พุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์” เขียนโดยพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) พิมพ์เมื่อปี 2550 หนังสือเล่มนี้ได้นำเสนอแนวคิดทางด้านพุทธศาสนาที่เน้น การนำความรู้ ความจริงหรือความรู้ในกฎธรรมชาติ มาแก้ปัญหาและพัฒนามนุษย์ให้ถึงความไร้ทุกข์ กับแนวทางของวิทยาศาสตร์ที่แม้จะมุ่งเน้นไปที่กระบวนการวิธีที่คล้ายคลึงกันแต่อาจมีเป้าหมายที่ต่างกันออก แต่อย่างไรก็ตามในฐานะที่วิทยาศาสตร์เป็นแนวคิดหลักของยุคสมัยจึงควรนำแนวคิดด้านอื่นๆ มาช่วยแก้ปัญหาเพื่อหามุมมองอื่นๆ มาช่วยเสนอแนะไว้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหา

ผู้เขียนหนังสือเรื่องนี้คือ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ซึ่งท่านถือว่ามีผลงานมากมายหลายรูปแบบหลายร้อยชิ้นงาน เป็นผลงานที่ทรงคุณค่า ทางวิชาการทั้งสิ้น ผลงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของท่านปรากฏ ในหลายลักษณะ มีทั้งด้านการสอน การบรรยาย การปาฐกถา การอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการแสดงพระธรรมเทศนา นอกจากนี้ท่านได้รับอาราธนาให้ไปสอนวิชาการทางพระพุทธศาสนา ในมหาวิทยาลัยชั้นนำในต่างประเทศหลายครั้งหลายแห่ง เช่นในปี พ.ศ. 2515 ได้รับอาราธนาให้ไปสอนที่ University Museum, University Of Pennsylvania, พ.ศ. 2519 ได้รับอาราธนาให้ไปสอนที่ Swarthmore College, Pennsylvania และ พ.ศ. 2524 ได้รับอาราธนาให้ไปสอนที่ Harvard University

ผลงานนิพนธ์ของพระพรหมคุณาภรณ์ เป็นที่รู้จักกันอย่างทั่วไปอย่างแพร่หลาย ในแวดวงวิชาการ ในลักษณะที่เป็นตำราวิชาการ เอกสารทางวิชาการ และหนังสืออธิบายธรรมะต่างๆไปมีมากมายกว่า 300 เรื่อง ผลงานทางวิชาการของท่านที่แพร่หลายมากที่สุดและรู้จักเป็นที่ยอมรับในทางวิชาการมากที่สุด คือพุทธธรรม พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ ธรรมานุญชีวิต การศึกษาของคณะสงฆ์ ปรัชญาการศึกษา พุทธศาสนาในเอเชีย การพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นต้น

ผลงานวิชาการเล่มใหญ่ที่มีชื่อเสียงมากที่สุดของท่านคือ พุทธธรรม ถูกพิมพ์ เผยแพร่มาแล้วหลายครั้ง หนังสือพุทธธรรมนี้วางวิชาการทางพุทธศาสนาต่างเห็นพ้องต้องกันให้เป็นสุดยอดงาน ชิ้นเอกที่ยอดเยี่ยมที่สุดของท่าน ในวิชาการทางพระพุทธศาสนาจึงมีความเห็นสอดคล้องกันว่าพุทธธรรม คือ หนังสือ ภาษาไทยที่บรรจุสาระสำคัญแห่งหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาที่สมบูรณ์ที่สุดในยุคปัจจุบัน และอีกงานที่สำคัญ คือได้รับนิมนต์เป็นที่ปรึกษาของมหาวิทยาลัยมหิดลในการสร้างพระไตรปิฎกฉบับคอมพิวเตอร์สำเร็จสมบูรณ์ เป็นฉบับแรกของโลก ทำให้การศึกษาค้นคว้าหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นไปได้อย่างสะดวก รวดเร็ว และถูกต้องแม่นยำ

หนังสือเล่มนี้จึงได้ให้มุมมองเรื่องวิทยาศาสตร์ผ่านมุมมองทางด้านพระพุทธศาสนาโดยได้แบ่งเนื้อหาไว้ตามประเด็นต่างๆ ที่สำคัญ

สาระสำคัญของเนื้อหา

ผู้เขียนได้นำเสนอแนวคิดที่ว่า วิทยาศาสตร์เกิดจากแนวความคิดที่จะพิชิตธรรมชาติ เป็นจุดเริ่มให้การเปิดเผยและเอาเปรียบธรรมเป็นไปอย่างมีทิศทางที่ชัดเจนต่อจากนั้นแนวความคิดที่จะสร้างวัตถุเพื่อความสุขให้พร้อมก็เข้ามาตั้งเป้าหมายที่ทำให้กิจกรรมเกี่ยวกับการพิชิตและจัดการกับธรรมชาติดำเนินไปอย่างมุ่งมั่นจริงจัง การที่มนุษย์ยุคปัจจุบันได้รับผลจากการพัฒนาอุตสาหกรรมในระยะที่ผ่านมาต้องพาดพิงประสบปัญหาทั้งปวงอยู่ขณะนี้

ก็เพราะฤทธิ์เดชของแนวความคิดสองประการที่กล่าวมานี้ นอกจากนี้ยังเสริมด้วยทัศนคติอีก ๒ ประการคือ

1) ทัศนคติแบบชำนาญพิเศษเฉพาะทาง และมองด้านเดียว ทำให้ไม่อาจเป็นวิทยาศาสตร์ที่สมบูรณ์ได้ เพราะเหตุปัจจัยไม่ครบถ้วนทั่วถึง ทำให้องค์ของความจริงไม่สมบูรณ์ ก็เลยเป็นความจริงที่ไม่สมบูรณ์

2) ทัศนคติที่ว่าจะแก้ปัญหายิจธรรมได้โดยไม่ต้องใช้ปัจจัยหรือวิธีการทางจริยธรรม คือ จะแก้ปัญหายทางศีลธรรมด้วยวัตถุ ความเชื่อและทัศนคติแบบนี้ทั้งสองอย่างแฝงมาในยุคอุตสาหกรรม พ่วงกับแนวความคิดอย่างเมื่อกล่าวนี้ เป็นตัวเสริมซ้ำให้ปัญหาหนักยิ่งขึ้น

วิทยาศาสตร์กับธรรมชาติของมนุษย์ที่อาจไปกันไม่ได้ด้วยเหตุผล คือ เวลานี้เรามองวิทยาศาสตร์ว่าได้เข้าไปแปลกปนอยู่ในธรรมชาติ แต่ที่จริงแล้ววิทยาศาสตร์ก็คือการศึกษาธรรมชาติ อยู่ด้วยกันมากับธรรมชาติ ฉะนั้น หากวิทยาศาสตร์ไม่สามารถดำเนินการให้สอดคล้องกับธรรมชาติของมนุษย์ วิทยาศาสตร์นี้ก็จะปรับแปรรูปโลกภายนอกที่เป็นสภาพแวดล้อมของมนุษย์เสียใหม่ให้เป็นโลกวิทยาศาสตร์ มีอะไรต่าง ๆ ที่เป็นของแปลกปลอมเกิดขึ้น แต่ไม่ได้ปรับชีวิตของมนุษย์ให้สอดคล้องก็จะเกิดปัญหาความขัดกัน

สิ่งที่เป็นตัวสำคัญในการเปลี่ยนโลกธรรมชาติให้กลายเป็นโลกวิทยาศาสตร์หรือโลกเทียมก็คือ เทคโนโลยี โดยได้ประยุกต์เอาความคิดทางวิทยาศาสตร์มาปรับปรุงใช้เพื่อทำประโยชน์ และเป็นไปเพื่อหาประโยชน์ ฉะนั้น ภัยอันตรายที่เกิดขึ้นกับมนุษย์มาจากการที่มนุษย์ขาดจริยธรรมและศีลธรรมทำให้นำเทคโนโลยีที่ได้ไปหาประโยชน์มากกว่าทำประโยชน์ แต่ต้องยอมรับว่า การที่วิทยาศาสตร์ปรากฏคุณค่าแก่โลกมนุษย์ ทำให้คนทั่วไปยอมรับวิทยาศาสตร์ก็ล้วนแต่อาศัยเทคโนโลยีมาช่วยทำให้ปรากฏขึ้น แต่ว่าเราจะต้องแยกให้ถูก แล้วก็ใช้เทคโนโลยีอย่างถูกต้อง คือ ควรสนับสนุนเทคโนโลยีที่ทำประโยชน์ไม่ใช่เทคโนโลยีเพื่อหาประโยชน์

วิทยาศาสตร์ได้ก้าวมาจนถึงสุดแดนแห่งโลกวัตถุแล้ว และกำลังเข้าสู่เขตแดนของจิตใจ นักวิทยาศาสตร์จำนวนไม่น้อย กำลังมาสนใจว่า จิตใจคืออะไร ทำงานอย่างไร มันมาจากวัตถุจริงหรือไม่ หรือมันมีความมิอยู่ของมันต่างหาก แสดงว่าวิทยาศาสตร์กำลังเข้ามาจ่อแดนของจิตใจ เมื่อจ่อแดนของจิตใจก็ก้าวเข้ามาสู่แดนของศาสนา หากวิทยาศาสตร์ยังไม่ปรับเปลี่ยนท่าทีและวิธีการมันก็จะอยู่ในระดับของการคาดหมายและความเชื่อเท่านั้น

1. แนวคิดเรื่องศาสนากับวิทยาศาสตร์ วิทยาศาสตร์เป็นเรื่องของบุคคลบางคนบางกลุ่มที่คิดหาความรู้ เป็นเรื่องของวิชาการ แต่ศาสนาเป็นเรื่องของมนุษย์ทุกคน ที่อยู่ในชีวิตจริง ทั้งที่เป็นส่วนตัวและที่อยู่รวมกันเป็นสังคม ที่จะต้องปฏิบัติต่อชีวิตและสังคมของตน และหาจุดลงตัวในโลกหรือในธรรมชาติที่ตนอาศัยอยู่ วิทยาศาสตร์อาจจะทำให้ตัวของมันกลายเป็นเรื่องของทุกคนไปได้ แต่พอวิทยาศาสตร์ไปถึงขั้นนั้น วิทยาศาสตร์จะกลายเป็นศาสนาไปทันที

ส่วนศาสนาฮินดูศรัทธาเป็นใหญ่ ให้คำตอบต่อปัญหาเรื่องต่าง ๆ ไว้เบ็ดเสร็จ คือ ให้คำตอบที่เชื่อว่าเป็นความจริงพื้นฐานของโลกและความจริงรวบยอด จบทีเดียว คลุมจากข้างบนลงมาถึงเดี๋ยวมดเลย แต่วิทยาศาสตร์นั้นตรงข้าม วิทยาศาสตร์เป็นการพยายามพิสูจน์ความจริงปลีกย่อยทีละเรื่องละอย่าง เป็นความจริงเฉพาะเรื่องเฉพาะอย่าง ก้าวไปหาความจริงที่ครอบคลุมทีละน้อย แต่ก็มีอีกพวกหนึ่งที่ไม่ยอมรับความคิดเห็นของทั้งสองฝ่าย และพยายามตั้งสมมติฐานขึ้นมาใหม่ ใช้วิธีการคิดหาเหตุผล เพื่อจะให้เข้าถึงความจริง โดยไม่ต้องรอการพิสูจน์ วิธีการหาความจริงนี้เรียกว่า ปรัชญา อย่างไรก็ตามทั้งวิทยาศาสตร์และปรัชญาต่างก็เกิดตามศาสนา และต่างก็จะมาให้คำตอบที่มุ่งให้ชัดเจนจะแจ่มกว่าศาสนา แต่ทั้งสองอย่างก็ยังไม่อาจให้คำตอบที่สนองความต้องการที่จะพอแก่การและพอแก่ใจของมนุษย์ได้ ศาสนาจึงยังคงและยังต้องทำหน้าที่ให้คำตอบแบบทันทีทันใดที่พอแก่การซึ่งตั้งอยู่บนฐานแห่งศรัทธานั้นต่อไป

สรุปหลักการสำคัญทางศาสนา 3 ข้อ คือ

- 1) ในศาสนาทั่วไปต้นกำเนิดของภัย ได้แก่ เทวดา แต่ในพุทธศาสนา ต้นกำเนิดของทุกข์ ได้แก่ ความไม่รู้เข้าใจกฎธรรมชาติ
- 2) ตัวโยงไปสู่ต้นกำเนิดนั้น ในศาสนาต่าง ๆ ได้แก่ ศรัทธา แต่ในพุทธศาสนา เปลี่ยนมาเป็นปัญญาที่รู้เข้าใจกฎธรรมชาติ
- 3) ตัวกำหนดผล ในศาสนาทั่วไป ได้แก่ อำนาจดลบันดาล แต่ในพุทธศาสนา เปลี่ยนมาเป็นการกระทำของมนุษย์

จุดเน้นหรือประเด็นในพุทธศาสนา ได้ย้ายไปแล้วจากศรัทธามาสู่ปัญญา หรือความรู้ การที่พุทธศาสนาถือหลักกฎธรรมชาติ ประกาศอิสรภาพของมนุษย์ และเอาปัญญามาแทนศรัทธา อันนี้เป็นสิ่งที่แปลกในวงการศาสนา หลักการที่เป็นจุดสำคัญก็มี 1) ถือหลักกฎธรรมชาติ 2) ประกาศอิสรภาพของมนุษย์ 3) เอาปัญญามาแทนศรัทธา

หลักการพื้นฐานของพุทธศาสนาที่ควรทราบดังต่อไปนี้

ข้อที่ 1 คือ การถือหลักกฎธรรมชาติ ได้แก่ถือว่า ความจริงนั้นเป็นกฎธรรมชาติ เป็นสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมดาของมัน พระพุทธเจ้ามีฐานะเป็นผู้ค้นพบ

ข้อที่ 2 หลักความเป็นเหตุปัจจัยแบบอิงอาศัยกันของสิ่งทั้งหลาย ที่เราเรียกว่า “กฎปฏิจจสมุปบาท” นี้คือหลักความจริงพื้นฐาน ซึ่งเป็นกฎทั่วไป จากนั้นก็ขยายความออกไป เป็นการประยุกต์ใช้กฎทั่วไปนั้นในเฉพาะเรื่องเฉพาะกรณี พุดง่าย ๆ นี่ก็คือ หลักกฎธรรมชาติ คือ ความเป็นเหตุเป็นผลขึ้นพื้นฐาน

ข้อที่ 3 หลักศรัทธา พุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ย้ายจากศรัทธามาสู่ปัญญาแล้ว หลักศรัทธาโยงไปหาการพิสูจน์ด้วยประสบการณ์ตรง คำสอนด้านนี้ที่อ้างกันมากก็คือ กาลามสูตร

ข้อที่ 4 การประกาศอิสรภาพของมนุษย์ พระพุทธศาสนาเกิดขึ้นในท่ามกลางความเชื่อตามหลักศาสนาพราหมณ์ ทุกอย่างถูกครอบงำกำหนดด้วยการดลบันดาลของเทพเจ้า พระพุทธเจ้าได้บอกให้เราารู้ถึงว่า มนุษย์มีศักยภาพในการพัฒนาตนเองได้สูงสุด เมื่อมนุษย์พัฒนาตนเองแล้วก็เป็นผู้ประเสริฐสุด จึงไม่จำเป็นต้องไปมัวอ่อนน้อมพึ่งเทพเจ้า หรืออำนาจดลบันดาลจากภายนอก

ข้อที่ 5 หลักการแก้ปัญหาด้วยการกระทำของมนุษย์ตามหลักเหตุผล ไม่หวังการอ่อนน้อมจากปัจจัยภายนอก เราต้องแก้ปัญหาด้วยวิธีการของมนุษย์ที่เพียรทำการด้วยปัญญาที่รู้เหตุปัจจัย หลักการมันบังคับอยู่ในตนเอง วิธีการแก้ปัญหาด้วยปัญญาของมนุษย์ก็คือ อริยสัจ 4

ข้อที่ 6 การสอนแต่ความรู้หรือความจริงที่เป็นประโยชน์ ความรู้หรือความจริงที่รู้อาจจะมีมากมาย แต่หลายอย่างอาจจะเป็นความรู้ที่ไม่เป็นประโยชน์ ไม่เกี่ยวกับการแก้ปัญหาของมนุษย์ พระพุทธเจ้าไม่สอนความรู้เหล่านั้น เอาแต่ความจริงที่เป็นประโยชน์เท่านั้นมาสอน เรื่องศีลธรรมหรือจริยธรรม คือ การกระทำที่ถูกใจเทพเจ้า เรียกว่า ความดี ส่วนการกระทำที่ขัดเคืองพระทัยของเทพเจ้า เรียกว่าความชั่ว ถือว่าเป็นเนื้อเป็นตัวของศาสนาทีเดียว ทางฝ่ายวิทยาศาสตร์นั้น ตั้งแต่แยกกับศาสนา ก็สนใจเฉพาะธรรมชาติภายนอกแห่งโลกวัตถุ ไม่สนใจเรื่องนามธรรมในตัวมนุษย์อยู่แล้ว จึงไม่เอาใจใส่ที่จะศึกษาเรื่องศีลธรรมหรือจริยธรรมนี้ ยิ่งเห็นว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับเทพเจ้า ไม่มีเหตุผล ก็แทบจะหันหลังให้เลย

ทางด้านพระพุทธศาสนาในเรื่องนี้ ทั้งวิทยาศาสตร์และพุทธศาสนาต่างก็แยกตัวออกจากศาสนาทั่วไป คือ ไม่เห็นด้วยกับความเชื่อถือหรือหลักการแบบที่ว่ามานั้น แต่ในขณะที่วิทยาศาสตร์แยกตัวออกมัลแล้ว ก็ละทิ้งมองข้ามเรื่องศีลธรรม จริยธรรม หรือเรื่องคุณค่าต่าง ๆ ไปเลยนั้น พุทธศาสนากลับศึกษาและแสดงความจริงเรื่องศีลธรรม จริยธรรม หรือเรื่องคุณค่าต่าง ๆ นั้น รวมอยู่ในกระบวนการของธรรมชาติด้วย บางครั้งพุทธศาสนาจำแนกกฎธรรมชาติออกเป็น ๕ อย่าง เรียกว่า นิยาม (ความเป็นไปอันแน่นอน,กฎ) 5 คือ อุตุนิยาม,พีชนิยาม,จิตตนิยาม,กรรมนิยาม, ธรรมนิยาม

ถ้าจำแนกกฎธรรมชาติแบบนี้ จะเห็นว่า วิทยาศาสตร์เชื่อมั่นในธรรมนิยามเท่านั้น โดยจำกัดตัวศึกษาอยู่เฉพาะในขอบเขตของอุตุนิยามกับพีชนิยามเท่านั้น ส่วนในทางพระพุทธศาสนา เชิงปฏิบัติ ให้ความสำคัญแก่กรรมนิยามมาก แม้ว่าด้านหนึ่งที่เรียกว่า อภิธรรมจะเน้นการศึกษาในเรื่องจิตตนิยาม เพื่อเอามาโยงกับกรรมนิยามและธรรมนิยาม

2. พุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ ศรัทธาในพุทธศาสนาและในวิทยาศาสตร์ที่มีบทบาทที่คล้ายกันก็คือ ศรัทธาที่มีบทบาทสำคัญที่ส่งผลต่อปัญญา 3 ประการ คือ

1) ทำให้สนใจเข้าไปหาและเริ่มต้นศึกษาสืบค้นในเรื่องนั้น

2) ทำให้มีพลัง เกิดความเพียรพยายาม ตลอดจนทุ่มเท อุทิศในการที่จะหาและเข้าถึงความจริงในเรื่องนั้น

3) ทำให้มีทิศทางหรือตัวประเด็นเจาะตรงเฉพาะที่จะมุ่งแล่นเดินหน้าไป อย่างแน่วแน่ชัดเจน

จุดที่แตกต่างระหว่างพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ มีดังต่อไปนี้

2.1 ศรัทธาของวิทยาศาสตร์มีจุดที่เป็นเป้าอย่างเดียว ได้แก่ ธรรมชาติ แต่ศรัทธาของพระพุทธศาสนามีจุดที่เป็นเป้า 2 อย่าง ได้แก่ ธรรมชาติ,ตัวมนุษย์ แต่จุดเป้าทั้งสองนั้นก็เชื่อมโยงถึงกัน ต่อเนื่องเป็นอันเดียว และจากความเชื่อมโยงระหว่างจุดเป้าทั้งสอง คือ ธรรมชาติกับตัวมนุษย์นี้ เราสามารถแยกศรัทธาของพระพุทธศาสนาเป็น 2 ระดับ คือ

2.1.1 ระดับที่หนึ่ง หรือระดับพื้นฐาน ศรัทธาหนึ่งเดียว แยกเป็น 2 ด้าน คือ

1) ศรัทธาเกี่ยวกับธรรมชาติ (ภายนอกหรือทั่วไป) ได้แก่ความเชื่อมั่นว่า ในธรรมชาติมีกฎเกณฑ์ที่แน่นอนแห่งความเป็นไปตามเหตุปัจจัย เรียกสั้น ๆ ว่า ศรัทธาในกฎธรรมชาติ

2) ศรัทธาเกี่ยวกับตัวมนุษย์ (ธรรมชาติภายใน) ได้แก่ ความเชื่อมั่นว่า ความดีงามสูงสุด หรือชีวิตที่ดีงามของมนุษย์ ความดีงามสูงสุด หรือชีวิตที่ดีงามของมนุษย์ เป็นภาวะที่เป็นไปได้โดยอาศัยและเนื่องอยู่ในกฎธรรมชาตินั้น เรียกสั้น ๆ ว่า ศรัทธาในชีวิตที่ดีงามที่เข้าถึงได้ตามกฎธรรมชาติ

ถึงแม้วิทยาศาสตร์จะมีศรัทธาในกฎธรรมชาติ มุ่งที่จะรู้เข้าใจเข้าถึงความจริงของกฎธรรมชาติ แต่วิทยาศาสตร์ไม่ได้มองธรรมชาตินั้นครอบคลุมถึงความเป็นมนุษย์และคุณค่าความจริงที่วิทยาศาสตร์จึงมองจึงไม่ครบถ้วน ไม่ทั่วตลอด การแสวงหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์จึงขาดตอน ไม่สามารถตีวงบรรจบครบรอบได้ จึงไม่สามารถมองเห็นสังจธรรมได้โดยสมบูรณ์ โดยที่ความจริงด้านหนึ่งของธรรมชาติได้ถูกละเลยมองข้ามไปเสีย คือความจริงด้านตัวมนุษย์ รวมทั้งระบบคุณค่าทั้งหมด

2.1.2 ระดับที่สอง หรือระดับรอง ศรัทธา 2 อย่าง ที่โยงต่อกันกล่าวคือโยงจุดเป้าทั้งสองคือธรรมชาติกับตัวมนุษย์มาต่อเนื่องกันเช่นเดียวกัน แต่ศรัทธาระดับที่สองนี้แยกเป็นศรัทธา 2 อย่าง ต่างหากกันชัดเจนออกไป คือ

1) ศรัทธาเกี่ยวกับธรรมชาติ ได้แก่ ความเชื่อมั่นว่า ธรรมชาติเป็นไปตามกระบวนการแห่งเหตุปัจจัย

2) ศรัทธาเกี่ยวกับตัวมนุษย์ ได้แก่ ความเชื่อมั่นว่า มนุษย์มีศักยภาพที่จะพัฒนาให้รู้เข้าใจความจริงแห่งกฎธรรมชาติ

เมื่อมองดูทางด้านวิทยาศาสตร์ จะเห็นว่าวิทยาศาสตร์มีศรัทธาในตัวชัดเจนอยู่อย่างเดียว คือ ศรัทธาในกฎธรรมชาติ การที่พระพุทธศาสนามีศรัทธาในตัวมนุษย์เพิ่มขึ้นมา และศรัทธาในตัวมนุษย์ซึ่งเป็นศรัทธาเกี่ยวกับคุณค่านั้น มีทั้งสองระดับ ก็เป็นการช่วยเติมเต็ม ทำให้เกิดความครบถ้วนสมบูรณ์แก่การแสวงหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์ หรือการแสวงหาความจริงของมนุษย์

2.2 วิทยาศาสตร์ถึงแม้ว่าจะมีความเชื่อในศักยภาพของมนุษย์เช่นเดียวกัน แต่ไม่ได้เอาใจใส่ในเรื่องกระบวนการพัฒนามนุษย์ว่ามีธรรมชาติอย่างไร จะพึงดำเนินการอย่างไร มุ่งแต่จะสนองศรัทธาในการจะรู้เข้าใจเข้าถึงหรือค้นให้พบกฎธรรมชาติอย่างเดียว ข้อนี้ ต่างจากพระพุทธศาสนา ซึ่งถือว่า ศรัทธาในศักยภาพของมนุษย์นี้เป็นเรื่องสำคัญยิ่ง และได้ขยายเรื่องนี้ออกไปสู่ภาคปฏิบัติ มีการจัดตั้งเป็นระบบ และกระบวนการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ จนกระทั่งเรื่องการพัฒนาคนนี้เป็นเนื้อหาส่วนใหญ่ของพระพุทธศาสนา

2.3 พระพุทธศาสนามุ่งการแสวงหาความรู้เพื่อเข้าถึงความจริงของกฎธรรมชาติ จะดำเนินควบคู่ไปพร้อมไปด้วยกันกับการพัฒนาตนของมนุษย์ และการพัฒนามนุษย์นั้นจะเป็นตัวบอกขอบเขตของการนำความรู้ในกฎธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ด้วย ซึ่งเมื่อเป็นไปตามหลักการนี้ ก็จะปิดทางมิให้มีการนำความรู้ในกฎธรรมชาติไปใช้ในทางของการสนองโลภะ โทสะ โมหะของมนุษย์ ที่ทำให้เกิดการเบียดเบียนทำลายชีวิตสังคมและธรรมชาติ แต่ให้ใช้ในทางที่เป็นคุณอย่างเดียว

ส่วนทางฝ่ายวิทยาศาสตร์ ศรัทธาด้านเดียวที่เป็นความเชื่อมั่นในกฎธรรมชาติ อาจทำให้การแสวงหาความรู้เป็นไปอย่างเรื่อยเปื่อยเลื่อนลอย โดยไม่มีการพัฒนาตนเองของมนุษย์ควบคู่กันไป และก็มีได้มีเป้าหมายเพื่อจะนำเอาความรู้ในกฎธรรมชาติไปใช้ในการแก้ปัญหาและพัฒนาคน การแสวงหาความรู้ความจริงในธรรมชาติของวิทยาศาสตร์ จึงไม่ช่วยให้ นักวิทยาศาสตร์หรือใคร ๆ ที่เกี่ยวข้อง มีความสุข ผ่อนทุกข์ คลายเคลียด และพร้อมกันนั้นก็เปิดช่องอย่างเต็มที่ให้แก่คุณค่าอันไม่พึงประสงค์ที่จะเข้ามานำทิศทางการพัฒนาวิทยาศาสตร์ โดยให้เป็นไปในทางสนองโลภะ โทสะ โมหะ ซึ่งก่อให้เกิดความเบียดเบียน

2.4 ความไม่ใฝ่หรือปรารถนาในความรู้ของพุทธศาสนาคือ ความไม่ใฝ่ความจริงในธรรมชาติ และความไม่ใฝ่ปรารถนาความรู้ทุก ๆ ทำให้ความใฝ่นั้นมีขอบเขตและเป้าหมายที่ชัดเจน คือ กลายเป็นความใฝ่ความจริงของธรรมชาติ เพื่อนำมาแก้ปัญหาและพัฒนาคนให้ไร้ทุกข์ ตรึงนี้แหละคือจุดสมบูรณ์ของพุทธศาสนา

ส่วนวิทยาศาสตร์นั้น เดิมมีแต่ความใฝ่ความจริงอย่างที่ว่าแล้วว่าลอยตัวอยู่ลำพัง เมื่อเป็นความใฝ่ในความจริงของธรรมชาติลอย ๆ มันก็จะได้แต่คอยแสวงหาข้อมูลของความรู้เรื่อย ๆ ไป เป็นความรู้แบบปลายเปิด ไม่มีเป้าหมายชัดเจนก็เลยเปิดช่องให้มีการนำเอา

เป้าหมายอื่นมาเติมต่อ คือ ความไม่ปรารถนาที่จะพิชิตธรรมชาติ แล้วต่อมาก็ความไม่ปรารถนาที่จะมีวัตถุปรนเปรอพร้อม

2.5 พุทธศาสนาเอามนุษย์เป็นศูนย์กลาง มุ่งความเข้าใจตัวมนุษย์พัฒนาตัวมนุษย์เพื่อประโยชน์แก่มนุษย์ ส่วนวิทยาศาสตร์สนใจโลกธรรมชาติภายนอกทั่วไป อยากรู้ความจริงของธรรมชาตินอกตัว ไม่ได้เอามนุษย์เป็นศูนย์กลาง แต่ต่อมาวิทยาศาสตร์ได้เติมคุณค่าตามแนวคิดพิชิตธรรมชาติทำให้เอามนุษย์เป็นศูนย์กลาง แต่ในแง่ที่จะได้จะเอาจากธรรมชาติ เป็นเครื่องบำรุงบำเรอตนเอง

แต่พุทธศาสนาเอามนุษย์เป็นศูนย์กลางโดยเน้นความรับผิดชอบ คือเน้นสิ่งที่มนุษย์จะต้องทำ ในการอยู่ร่วมกันด้วยดี และในการที่จะพัฒนาตนขึ้นไปให้พ้นทุกข์

สรุป จุดหมายของพุทธศาสนานั้นคือ การนำความรู้ ความจริงหรือความรู้ในกฎธรรมชาติมาแก้ปัญหาและพัฒนามนุษย์ให้ถึงความไร้ทุกข์ ส่วนวิทยาศาสตร์ คือ การนำเอาความรู้ที่มาจากพิชิตธรรมชาติ แล้วก็หาความสุขความพร้อมบำรุงบำเรอตนเองของมนุษย์

ส่วนวิธีการเข้าถึงความจริงวิทยาศาสตร์มุ่งแต่จะสังเกตปรากฏการณ์ในโลกวัตถุ โดยใช้อินทรีย์ 5 อย่าง เฉพาะอย่างยิ่ง ตา หู และกายสัมผัส ด้วยความมุ่งหมายที่จะจัดการกับธรรมชาติภายนอก เพราะฉะนั้น ในวงการวิทยาศาสตร์จึงได้มีการประดิษฐ์อุปกรณ์หรือเครื่องมือที่เป็นวัตถุสำหรับขยายวิสัยแห่งอินทรีย์ พร้อมทั้งจัดเตรียมวิธีการสังเกตทดลองและตรวจสอบในแดนแห่งโลกวัตถุนั้นขึ้นมามากมาย

ส่วนทางด้านพระพุทธศาสนา เน้นการศึกษาตัวมนุษย์โดยรับประสบการณ์ทางอินทรีย์ที่ 6 ใช้อินทรีย์ที่ 6 เป็นอุปกรณ์ในการสังเกตทดลองและตรวจสอบมาก ด้วยความมุ่งหมายที่จะเข้าถึงความดีงามหรือคุณค่าสูงสุดพร้อมกับความจริงแห่งกฎธรรมชาติ ซึ่งทำให้มีการแก้ปัญหาและพัฒนามนุษย์ไปด้วยตลอดเวลาในระหว่าง ดังนั้น พระพุทธศาสนาจึงมีเรื่องราวและวิธีการมากมายเกี่ยวกับการสังเกต ทดลอง และตรวจสอบในด้านกระบวนการทางจิตใจ

ในแง่ของการนำความรู้ในความจริงนั้นมาใช้ หรือจุดมุ่งหมายของการรู้ความจริงนั้น ฝ่ายวิทยาศาสตร์ ตอนต้นเป็นความรู้ล้วน ๆ บริสุทธิ์ลอยออกไปเรื่อย ๆ ข้างนอกตัว ส่วนทางฝ่ายพุทธศาสนาเป็นความรู้ที่สัมพันธ์กันหมดโยงมาถึงตัวมนุษย์เอง ต่อมาวิทยาศาสตร์บอกว่ารู้เป้าหมายเพื่อประโยชน์ แต่เพื่อพิชิตธรรมชาติหรือเพื่อหาประโยชน์จากธรรมชาติ ส่วนพุทธศาสนาบอกว่ารู้เพื่อจะได้เอามาพัฒนามนุษย์ใช้แก้ปัญหาให้แก่มนุษย์

จุดเริ่มกำเนิดของวิทยาศาสตร์ ได้แก่ ความใฝ่รู้และศรัทธา และเป็นตัวความสามารถที่ทำให้วิทยาศาสตร์ก้าวหน้าพัฒนาได้ ความรู้ลึกหรือสำนักทางศาสนา กล่าวคือความใฝ่รู้ ความจริงของธรรมชาติ และความเชื่อว่าเบื้องหลังธรรมชาติมีกฎแห่งความเป็นจริงที่แน่นอนครอบคลุมทั่วสากล ความดีงามหรือคุณค่าสูงสุดเป็นสิ่งที่มนุษย์แต่ละคนควรจะเข้าถึงได้สำเร็จ

ภายในช่วงเวลาที่ยากัดของชีวิต ไม่อาจรอได้ ความรู้ทางวิทยาศาสตร์มักจะมีลักษณะเหมือนกับบอกว่า รอให้ฉันทิสุจน์เสร็จก่อน แล้วคุณค่อยรู้ว่าจะปฏิบัติอย่างไร วิทยาศาสตร์จะต้องปรับท่าทีใหม่ และแยกประเภทความรู้ในความจริงให้ชัดเจน ถ้าวิทยาศาสตร์จะทำหน้าที่เป็นศาสตร์สมบูรณ์ ก็จะต้องปฏิบัติในเรื่องความรู้และความจริงสองประเภทนี้ให้ถูกต้อง หรือถ้าวิทยาศาสตร์จะดำเนินไปตามวิธีทางอย่างเดิมก็จะต้องแบ่งหน้าที่โดยประสานกันกับพระพุทธศาสนา โดยให้พุทธศาสนาจัดสรรคำตอบชนิดที่จำเป็นทันทีเพื่อเข้าถึงความดีงามสูงสุดในชาตินี้ และให้วิทยาศาสตร์ให้คำตอบเกี่ยวกับความจริงชนิดที่ว่า ถ้าได้รู้เพิ่มมาก็ดี แต่ถึงจะไม่ได้มาก็อยู่ดีได้ไม่ต้องรอ ดังนั้นวิทยาศาสตร์จึงควรมีการพัฒนาตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

ก. ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ในเชิงข้อมูลเหตุผลอย่างเดียว ไม่เพียงพอที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้ เพราะความเคยชินบ้าง เพราะผลประโยชน์ที่บำเรอตนบ้าง เพราะค่านิยมของสังคมบ้าง วิธีการของพระพุทธศาสนานั้นเป็นการแก้ปัญหาจริยธรรมนั้นคือ

1) ศิลินันเอง เริ่มแต่การควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ในระดับวินัย ได้แก่ กฎหมาย ข้อบังคับต่าง ๆ ภายนอก ที่เป็นบัญญัติของสังคม จนถึงระดับที่สอง คือการควบคุมพฤติกรรมด้วยเจตนาสมัครใจจากภายใน ซึ่งเป็นตัวศิลปะเอง เรียกว่าระดับวินัยกับระดับศิลปะซึ่งรวมอยู่ในขั้นศิลปะ

2) เป็นเรื่องของจิตใจ ที่เราเข้าไปจัดการกับกระบวนการของเหตุปัจจัยในทางจิตด้วยการฝึกฝนพัฒนาความรู้สึกและลักษณะนิสัยที่ดีงาม เช่นความสุข ความสงบ ความรัก เป็นต้น เป็นด้านที่เรียกว่า สมาธิ หรืออธิจิตตสิกขา

3) ปัญญา คือความรู้ความเข้าใจ ซึ่งมีหลายขั้นหลายตอน ปัญญาขั้นจะเป็นตัวคอยกำกับขั้นที่ 1 และขั้นที่ 2 อีกทีหนึ่ง โดยตรวจสอบ และชี้แนะให้ดำเนินไปในทิศทางที่ถูกต้องโดยตลอด แต่ตัวมันเองอย่างเดียวมักจะเริ่มไม่ได้ เพราะฉะนั้น จึงต้องมีการฝึกฝนจัดสรรพัฒนาไปพร้อม ๆ กัน

ข. วิทยาศาสตร์มีท่าทีต่อความจริงในการหาความจริงขั้นเดียว คือ ค้นหาเนื้อตัวของความรู้ หรือหาองค์ความรู้ แต่ไม่บอกท่าทีในการที่จะดำเนินชีวิต ส่วนพุทธศาสนานั้นบอกสองชั้น คือบอกด้วยว่าจะปฏิบัติต่อสิ่งนั้นอย่างไรในการดำเนินชีวิตที่เป็นจริงในสภาพปัจจุบันหรือในสังคมนั้น

ค. วิทยาศาสตร์ต้องปรับปรุงคุณค่าทั้ง 3 อย่าง คือ

1) คุณค่าสามัญ ที่นักวิทยาศาสตร์ในฐานะบุคคลผู้หนึ่งมีเหมือนกับคนทั่วไป คือแรงจูงใจที่ดีหรือช่วยในการดำเนินชีวิต และประกอบกิจกรรมในการแสวงหาความรู้หรือใช้ความรู้ของตน เช่นทำไปโดยเห็นแก่ लाभหรือผลประโยชน์หรือทำการด้วยเมตตากรุณาเพื่อประโยชน์สุขแก่ชีวิตและสังคม

2) คุณค่าที่ยึดถือเป็นหลัก หรือมีอิทธิพลครอบงำในวงการแห่งวิชาการของตน ซึ่งอาจจะเป็นแนวคิดที่จะพิชิตธรรมชาติ หรือค่านิยมอุตสาหกรรมที่จะมีความสุขด้วยการมีวัตถุบำรุงบำเรอหรืออาจจะเปลี่ยนเป็นแนวคิดเป้าหมาย ที่จะแก้ปัญหาและพัฒนามนุษย์ เป็นต้น

3) คุณค่าสูงสุดที่วิทยาศาสตร์จะพึงยึดถือโดยมองตัวเองเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับมวลมนุษย์ คือ คุณค่าที่เป็นอุดมคติของมนุษย์ทั้งหมด วิทยาศาสตร์เท่าที่เป็นมายังก้าวไปไม่ถึงยังอยู่เพียงครึ่งกลาง แค่ว่าศรัทธาในกฎธรรมชาติ และความใฝ่รู้ความจริงของธรรมชาติ ที่มองออกไปยังธรรมชาติภายนอก ไม่คลุมถึงความเป็นมนุษย์ และความดีงามสูงสุด

ง. ในการพัฒนาวิทยาศาสตร์ระดับล่างคือ ในระดับที่เกี่ยวกับการส่งเสริมเทคโนโลยีนี้ นอกจากจะต้องปรับเปลี่ยนแนวความคิดในการพิชิตธรรมชาติ และแนวความคิดในการที่จะมีความสุขต่อเมื่อมีวัตถุพร้อมแล้ว ก็จะต้องเน้นและอุดหนุนการผลิต การพัฒนา และการบริโภคเทคโนโลยี ในลักษณะที่ไม่ก่อปัญหา แต่ให้เป็นไปในแนวทางของการสร้างสรรค์ประโยชน์สุขที่แท้จริง ภายในขอบเขตของหลักการดังต่อไปนี้ คือ 1) เทคโนโลยีที่รู้จักประมาณ 2) เทคโนโลยีเพื่อทำประโยชน์ 3) เทคโนโลยีที่ส่งเสริมปัญญาและพัฒนาคน

บทวิจารณ์ : คุณค่าของหนังสือ

หนังสือเล่มนี้นำเสนอประเด็นในด้านพระพุทธศาสนาและวิทยาศาสตร์ โดยให้เห็นความเกี่ยวข้องกัน และเมื่อศึกษาในรายละเอียดจะพบคุณค่าหนังสือเล่มนี้คือ

1) รูปแบบการเขียน เป็นการเรียบเรียงจากคำบรรยายของผู้เขียน ซึ่งในกรอบของเนื้อหาที่บรรยายนั้นได้นำมาอ่านและเขียนข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่ไม่ชัดเจน และนำเสนอได้นำอ่านในแบบหนังสือวิชาการที่เน้นความเป็นเหตุเป็นผล แม้หนังสือจะมุ่งเน้นไปที่หลักพระพุทธศาสนาเป็นหลัก แต่ก็เชื่อมโยงกับหลักวิทยาศาสตร์ได้อย่างน่าสนใจ

2) รูปแบบเนื้อหา การนำเสนอเนื้อหานั้น อาจเห็นได้ 2 ประเด็นใหญ่ๆ คือ

ก. แง่คิดในเรื่องวิทยาศาสตร์ ที่พัฒนามาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และปัญหาที่เกิดขึ้นตลอดระยะเวลาที่เกิดการวิวัฒนาการจากวิทยาศาสตร์บริสุทธิ์จนกลายเป็นวิทยาศาสตร์ประยุกต์ และได้พัฒนาสู่เทคโนโลยี เพื่อตอบสนองความต้องการอันเกิดจากความอยากรู้อยากเห็นอันก่อให้เกิดความสุข ความสบายให้มนุษย์ ที่ทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า เพื่อสนองความโลภ ความโกรธ ความหลง อำนาคกิเลสต่าง ๆ จนเกิดปัญหาที่ไม่มีที่สิ้นสุด ดังนั้นการที่ได้ศึกษาวิทยาศาสตร์ให้เข้าใจตั้งแต่พื้นฐานเพื่อนำมาประยุกต์ใช้จึงเป็นสิ่งที่จำเป็น ดังที่ท่านพระอาจารย์พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) ได้กล่าวไว้ว่า “ในประวัติศาสตร์โลกยุคใหม่ วิทยาศาสตร์ได้รับความนิยมเชิดชูอย่างสูง และได้มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อความคิดจิตใจของมนุษย์ โดยได้เป็นฐานให้แก่เทคโนโลยีที่เป็นเจ้าบทบาทใหญ่ในกระบวนการพัฒนาของโลกตลอด

ช่วงเวลาทั้งหมดที่ผ่านมา ครั้นมาถึงยุคปัจจุบันที่ปัญหาอันเกิดจากการพัฒนาได้ปรากฏโดดเด่นขึ้น โลกก็ได้มาถึงจุดหักเหครั้งใหม่ของอารยธรรม ดังที่กำลังเกิดมีความเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในทางความคิดที่จะหาทางออกในการแก้ปัญหา อันเป็นสถานการณ์ที่ท้าทายต่อภูมิปัญญา ผู้ที่สำนึกต่อความมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์อารยธรรมาของมนุษยชาติ ควรจะได้ตื่นตัวขึ้นมาตระหนักรู้เท่าทันปัญหา และร่วมกันแสวงหาสัมมาทศนะ ที่จะนำมาใช้ในการพัฒนาชีวิตและสังคมให้ถูกต้องต่อไป”

ข. แ่งคิดในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นระบบความรู้ ความเข้าใจแจ้งในสรรพสิ่ง อันเนื่องมาจากความตรัสรู้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า การประกาศความตรัสรู้ของพระตถาคตเป็นการประกาศศักยภาพของมนุษย์ ที่จะหยั่งรู้สัจธรรมหรือสภาพเป็นจริงของธรรมชาติทั้งหมดทั้งสิ้นโดยตรง ไม่ใช่ทางระบบการคาดคะเน เช่นกับวิทยาศาสตร์ การแสวงหาสัจธรรมทางพุทธศาสนาก็คือ การพัฒนาศักยภาพภายในเพื่อให้เกิดปัญญาในระดับที่รู้ทันการปรุงแต่งโลกมายาแห่งสมมติบัญญัติ และประจักษ์สภาพตามเป็นจริงซึ่งสรรพสิ่งปรากฏเป็นขณะเป็นอุบัติการณ์ พันรอบกาลอวกาศ เมื่อจิตกับสิ่งที่จิตรู้ยังไม่แปลกแยกจากกัน ในลักษณะนี้ความรู้ทางพุทธศาสนาจึงมีความสมบูรณ์และมีวิธีการบรรลุถึงแตกต่างจากความรู้ทางวิทยาศาสตร์อีกประการหนึ่งด้วย

นอกจากนั้น หลักการทางพุทธศาสนายังมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการแก้ปัญหาทางวิทยาศาสตร์ เป็นการแก้ปัญหาในแต่ละด้าน กล่าวคือ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีช่วยอำนวยความสะดวกให้แก่การดำรงชีวิตโดยมีพระพุทธศาสนาเป็นพื้นฐานในการควบคุมจุมุ่งหมายของการพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีให้เป็นไปในทางที่เหมาะสมไม่เป็นไปเพื่อสนองความอยากอันจะนำมาซึ่งปัญหาอีกหลายประการด้วยกัน

3) เป้าหมาย หนังสือเล่มนี้เน้นการแก้ปัญหาที่ถ่วงการพัฒนาวิทยาศาสตร์ในสังคมไทยที่มีแต่วัฒนธรรมเทคโนโลยี ขาดวัฒนธรรมวิทยาศาสตร์ การมองความเจริญแบบนักเสพผล ไม่มองแบบนักสร้างเหตุ เป็นการอบรมเลี้ยงดูเด็กแบบส่งเสริมตัณหา ไม่ส่งเสริมฉันทะความอ่อนในอุเบกขา ไม่ให้ออกาสแก่เด็กที่จะพัฒนา ขาดความปลูกฝังความใฝ่รู้อย่างบริสุทธิ์ใจ ลักษณะจิตใจแบบผู้ตามรอรับ ขาดความเป็นผู้นำและเป็นผู้ให้ ได้ผู้เรียนจบ แต่อาจจะไม่ได้บัณฑิต นโยบายของรัฐควรต้องเน้น การส่งเสริมวิทยาศาสตร์บริสุทธิ์ จึงควรนำเสนอให้นักการศึกษาได้ปลูกฝังแนวคิดด้านวิทยาศาสตร์กับเป้าหมายทางด้านพระพุทธศาสนา เพราะด้วยภาษานั้นอาจจะยากที่จะให้เยาวชนมาอ่านหนังสือเล่มนี้โดยไม่ได้ยอเยื้อง่ายก่อน และที่สำคัญเนื้อหาหนังสือเล่มนี้นำเสนอในวันวิทยาศาสตร์แห่งชาติ และในระดับนักวิชาการได้อ่านจึงอาจยากเกินไปสำหรับเยาวชนรวมถึงผู้คนทั่วไป

บทสรุป

หนังสือเล่มนี้ได้นำเสนอเนื้อหาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับ 2 ส่วนคือพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ ในแง่ของวิทยาศาสตร์นั้นไม่มีใครกังขาในความเป็นผู้เชี่ยวชาญของผู้เขียนแต่อย่างใด แต่ในแง่ของความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ทำให้เกิดคำถามว่า ท่านเรียนวิทยาศาสตร์จากสถาบันไหน ซึ่งตรงนี้อาจารย์ระวี ภาวิไลได้กล่าวว่า “เมื่อผมได้ฟังการบรรยายของท่านแล้ว ผมแน่ใจว่าท่านไม่ได้ศึกษามาอย่างที่จะเป็นผู้เชี่ยวชาญพิเศษทางสาขาใดของวิทยาศาสตร์โดยเฉพาะ ท่านไม่เคยได้รับแม้แต่ปริญญาตรีทางวิทยาศาสตร์ ข้อนั้นผมถือว่าเป็นการดีที่จะได้ไม่มีเจ้าสำนักสถาบันวิทยาศาสตร์ใดอ้างได้ว่าเคยเป็นอาจารย์ของท่านมา ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ที่ท่านอ้างอิงถึงนั้นผู้รักเรียนทั่วไปไม่สามารถแสดงหาได้โดยอุตสาหกรรมวิริยะของตนเอง ปัญหาจึงอยู่ที่ว่า แม้ในหมู่ผู้ที่ถือตนว่าเป็นนักวิชาการนั้นมีความสนใจที่จะเรียนกว้างไกลออกไปจากวงแคบของความรู้เชี่ยวชาญพิเศษของตนหรือเปล่า ผมมีความเห็นว่า ถ้านักวิทยาศาสตร์ชั้นนำของไทยได้เรียนรู้พุทธศาสนาอย่างถูกต้องในระดับเทียบเท่ากับท่านเจ้าคุณฯ รู้วิทยาศาสตร์แล้วก็คงจะมีทัศนคติที่ช่วยให้ท่านทำประโยชน์แก่ทั้งวิทยาศาสตร์และพุทธศาสนาได้ไม่น้อย”

เมื่อพิจารณาจากแง่มุมของนำเสนอความคิดนั้นหนังสือเล่มนี้ทำได้อย่างสมบูรณ์แบบ แต่หนังสือเล่มนี้ไม่ใช่กระบวนการที่จะทำให้ผู้ศึกษาด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียวจะพึงพอใจเท่าใดนัก เพราะไม่ได้สร้างความสมบูรณ์ด้วยแง่มุมการให้กับความรู้ทางวิทยาศาสตร์ แต่เป็นการเพิ่มเป้าหมายให้กับวิทยาศาสตร์ได้พิจารณาเท่านั้น เพราะในแง่กระบวนการค้นหาความจริงพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์แทบจะไม่เหมือนกัน เพียงแต่ความจริงนั้นจะนำมาช่วยในด้านใดได้บ้าง สร้างสุขด้วยการดับทุกข์ หรือสร้างสุขโดยไม่สนใจความทุกข์ที่จะตามมา จึงเป็นเรื่องที่ควรจะหันมามองร่วมกัน และสร้างความสัมพันธ์ในแง่ความคิดให้หลากหลายและเข้าใจกันมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2550). พุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก.

